

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sf@regeringskansliet.se

Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper (SOU 2025:53)

Sammanfattning

IFAU har läst utredningen med utgångspunkt i vårt uppdrag att följa upp och utvärdera arbetsmarknads- och utbildningspolitik samt arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

- IFAU varken tillstyrker eller avstyrker förslaget om fem års bosättningsperiod som kvalificeringsvillkor för bosättningsbaserade förmåner (avsnitt 6.4.5).
- Om förslaget om fem års bosättningsperiod som kvalificeringsvillkor för bosättningsbaserade förmåner blir aktuellt tillstyrker IFAU det relaterade förslaget att kvalificeringsperioden ska kunna förkortas genom inkomst av förvärvsarbete (avsnitt 6.4.6).
- IFAU avstyrker förslagen om att vissa grupper av migranter (som inte behöver likabehandlas med svenska medborgare) ska omfattas av ett kvalificeringsvillkor om fem års bosättningsperiod för att ha rätt till ekonomiskt bistånd (avsnitt 7.4.3 och 8.3).

Nedan diskuterar vi de förväntade effekterna av utredningens förslag och motiverar våra bedömningar.

Diskussion

Nedan diskuterar vi, utifrån tidigare forskning, utredningens resonemang om hur utredningens huvudförslag kan förväntas påverka Sveriges tilldragningskraft på potentiella migranter och sysselsättningen för de som bosätter sig i Sverige. Vi diskuterar också hur förslagen kan förväntas påverka brottslighet och de berörda migranternas barn.

Tilldragningsfaktorer

Den övergripande slutsatsen i de studier som utredaren hänvisar till i avsnitt 4.1 är att välfärdsstatens generositet förmodligen har en tilldragnings effekt på migranter men att andra faktorer, såsom existerande nätverk och regler för

uppehållstillstånd och anhöriginvandring, förmodligen är viktigare. I Sverige är var femte invånare utlandsfödd, vilket är den femte högsta andelen i Europa.¹ Sveriges högre andel utlandsfödda än i, t.ex. Danmark, gör att vi ställer oss tveksamma till beräkningen i avsnitt 10.6.1 om att den årliga invandringen till Sverige skulle minska med 5–10 procent. Den beräkningen bygger på en dubblering av de effektskattningar som finns i Dustmann m.fl. (2024a) av åtstramningen av sociala förmåner för invandrare från tredjeland som infördes i Danmark 2002. Utredaren pekar på flera reservationer i att använda denna skattning för slutsatser angående Sverige. Vi delar dessa och skulle vilja lägga till följande: I den mån nätverk förknippade med ursprungsland är en tilldragande faktor skulle Sverige dra till sig fler invandrare än Danmark, allt annat lika, och beräkningar baserade på Danmark skulle i så fall överskatta betydelsen av tillgången till sociala förmåner som tilldragningsfaktor.

Öka sysselsättningen

Vi vill inledningsvis påpeka att det varken i direktiven eller utredningen är tydligt under vilken tidshorisont man tänker sig att förslagen ska leda till positiva effekter på sysselsättning.

Det finns en litteratur om effekter av att införa basinkomst och att höja ersättningsnivåerna i föräldra- och sjukförsäkringen (se avsnitt 4.2 i utredningen) som sammantaget pekar på att högre bidrag leder till lägre sysselsättning. Dessa studier fokuserar dock på majoritetsbefolkningen och inte på invandrade personer som har betydligt lägre utbildningsnivå och sysselsättningsgrad än personer som är födda i landet (Endahl och Liljeberg 2022). Det är därför inte troligt att dessa resultat är helt och hållet överförbara till gruppen nyanlända som kan antas ha betydligt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden än svenskfödda.

De mest relevanta studierna för gruppen nyanlända är de effektutvärderingar som gjorts av åtstramningen av sociala förmåner som infördes 2002 för flyktingar i Danmark. Dustmann m.fl. (2024a) visar att den åtstramningen ökade sysselsättningen de första åren men efter fyra år fanns ingen positiv sysselsättningseffekt kvar. Den initiala sysselsättningsökningen drevs av personer som mötte en god arbetsmarknad och återfanns inte bland personer som befann sig på en tuffare arbetsmarknad. Ökad initial sysselsättning som en följd av minskade bidrag för nyanlända ser alltså ut att delvis bero på möjligheterna att få arbete.² Denna slutsats får också indirekt stöd i Engdahl och Liljeberg (2022) som visar att det finns stora regionala skillnader i arbetsmarknadsetableringen inom Sverige som inte kan förklaras av de nyanländas (observerbara) karakteristika.

¹ [EU population diversity by citizenship and country of birth - Statistics Explained - Eurostat](#)

² Ett exempel på en orsak till att nyanlända kan ha svårare att få arbete än infödda personer är diskriminering av utländska namn vid rekrytering. Adermon och Hensvik (2020) visar att personer med arabiskt klingande namn i lägre grad kallas till intervju än jämförbara personer med svenskklingande namn.

Det finns inga studier på svenska data som visar att minskade bidrag i sig leder till ökad sysselsättning. Däremot ledde åtstramningen av föräldrapenningen för nyanlända föräldrar som infördes i Sverige år 2017 till minskad disponibel inkomst för berörda familjer (Hall m. fl. 2024). Det är därför troligt att minskade bosättningsbaserade förmåner kan leda till ökad efterfrågan på ekonomiskt bistånd.

IFAU noterar också att flera av de socialförsäkringsförmåner som berörs av förslaget främst är aktuella för personer som i någon utsträckning har nedsatt arbetsförmåga. I denna grupp kan arbetsutbudsresponsen på kvalificeringsvillkoret för socialförsäkringsförmånerna antas vara mycket liten.

Sammantaget gör därför IFAU bedömningen att utredningen överskattar förslagets positiva effekter på sysselsättning.

Brottslighet, skolgång och spridningseffekter

I sammanhanget är det också viktigt att framhålla att Dustmann m.fl. (2024a och b) visar att åtstramningen hade en negativ effekt på barns skolresultat och att brottsligheten ökade bland barn och också bland kvinnor, en grupp som vanligtvis inte har så hög brottslighet. Vidare finner Jinkins m.fl. (2025) – i ytterligare en studie baserad på reformen i Danmark – spridningseffekter i brottslighet. Kriminaliteten ökade alltså också bland personer som själva inte drabbades av bidragssänkningarna men som bodde i samma områden som de som påverkades. Dessa oönskade nätverkseffekter uppkom bland personer med samma ursprungsland. Jinkins m.fl. (2025) landar i slutsatsen att den här typen av spridningseffekter, som utredningen inte tar hänsyn till i sina beräkningar, substantiellt ökar de negativa konsekvenserna av ett mindre generöst välfärdssystem för migranter.

Utifrån dessa erfarenheter gör IFAU bedömningen att utredningen underskattar förslagets effekter på brottslighet.

IFAU:s samlade bedömningar

Kvalificering till socialförsäkringsförmåner (avsnitt 6.4.5): IFAU delar utredningens bedömning att förslaget kommer leda till starkare incitament att försörja sig genom arbete och att Sverige får en något svagare tilldragningskraft på potentiella migranter. IFAU delar också utredningens bedömning att förslaget kommer leda till negativa konsekvenser i form av bland annat fattigdom och ökad brottslighet. IFAU bedömer dock, på grundval av tidigare forskning, att utredningen sannolikt överskattar de positiva effekterna av förslaget och underskattar de negativa effekterna. I slutändan är det dock en politisk fråga hur dessa olika effekter ska vägas mot varandra. Därför varken tillstyrker eller avstyrker IFAU förslaget om fem års bosättnings tid som kvalificeringsvillkor för bosättningsbaserade förmåner.

Förkortning av kvalificeringstiden genom arbete (avsnitt 6.4.6): Om förslaget om fem års bosättnings tid som kvalificeringsvillkor för bosättningsbaserade förmåner blir aktuellt tillstyrker IFAU det relaterade förslaget att

kvalificeringstiden ska kunna förkortas genom inkomst av förvärvsarbete. Detta förslag ökar ytterligare incitamenten att komma i arbete samtidigt som effekten på Sveriges tilldragningskraft sannolikt är marginell.

Kvalificering till ekonomiskt bistånd (avsnitt 7.4.3 och 8.3): Resonemanget här är delvis detsamma som resonemanget ovan vad gäller förslaget om kvalificeringstid för bosättningsbaserade förmåner, dvs det finns positiva och negativa aspekter av förslaget som behöver vägas mot varandra. Förslaget som behandlar ekonomiskt bistånd särskiljer sig dock eftersom ekonomiskt bistånd utgör samhällets yttersta skyddsnät. Förslaget innebär därmed att vissa migranter, inklusive migranter med barn, kan komma att sakna rätt till försörjning för att tillgodose grundläggande behov vad gäller kläder, mat och bostad. IFAU delar därmed den oro som förs fram i det särskilda yttrandet av expert Emma Kindlund om att förslaget kan strida mot barnkonventionen. Mot bakgrund av detta avstyrker IFAU förslagen om att vissa grupper av migranter (som inte behöver likabehandlas med svenska medborgare) ska omfattas av ett kvalificeringsvillkor om fem års bosättningsstid för att ha rätt till ekonomiskt bistånd.

I detta ärende har generaldirektör Martin Söderström beslutat. Docent Erica Lindahl har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också docent Olof Rosenqvist deltagit.

Martin Söderström

Erica Lindahl

Referenser

Ademon A. och L. Hensvik (2020), "Gigekonomin som dörröppnare", IFAU-rapport 2020:22.

Dustmann, C., Landerso, R., Andersen, L.H. (2024a), "Refugee benefit cuts", American Economic Journal: Economic Policy, 16(2): 406-441.

Dustmann, C., Landerso, R., Andersen, L.H. (2024b), "Unintended Consequences of Welfare Cuts and Children and Adolescents", American Economic Journal: Applied economics 2024, 16(2): 161-185.

Engdahl M. L. Liljeberg (2022), "Flyktingar och flyktinganhörigas etablering på arbetsmarknaden i Stockholm, Göteborg och Malmö", IFAU-rapport 2022:15.

Hall, C., E. Lindahl och M. Tallås Ahlzén (2024) "Nyanlända flyktingfamiljers inkomstkällor och deltagande i SFI och förskola", IFAU-rapport 2024:14.

Jenkins, D., E. Kuka, C. Labanca (2025) "Welfare Program Spillovers", The ROCKWOOL Foundation Research Unit, Study Paper No. 243.